

PAPER-III
SANSKRIT TRADITIONAL SUBJECTS

Signature and Name of Invigilator

1. (Signature) _____
(Name) _____
2. (Signature) _____
(Name) _____

J 7316

Time : 2 ½ hours]

[Maximum Marks : 150

Number of Pages in this Booklet : 16

Number of Questions in this Booklet : 75

Instructions for the Candidates

- Write your roll number in the space provided on the top of this page.
- This paper consists of seventy five multiple-choice type of questions.
- At the commencement of examination, the question booklet will be given to you. In the first 5 minutes, you are requested to open the booklet and compulsorily examine it as below :
  - To have access to the Question Booklet, tear off the paper seal on the edge of this cover page. Do not accept a booklet without sticker-seal and do not accept an open booklet.
  - Tally the number of pages and number of questions in the booklet with the information printed on the cover page. Faulty booklets due to pages/questions missing or duplicate or not in serial order or any other discrepancy should be got replaced immediately by a correct booklet from the invigilator within the period of 5 minutes. Afterwards, neither the Question Booklet will be replaced nor any extra time will be given.**
  - After this verification is over, the Test Booklet Number should be entered on the OMR Sheet and the OMR Sheet Number should be entered on this Test Booklet.
- Each item has four alternative responses marked (1), (2), (3) and (4). You have to darken the circle as indicated below on the correct response against each item.
Example : ① ② ● ④
where (3) is the correct response.
- Your responses to the items are to be indicated in the **OMR Sheet given inside the Booklet only**. If you mark your response at any place other than in the circle in the OMR Sheet, it will not be evaluated.
- Read instructions given inside carefully.
- Rough Work is to be done in the end of this booklet.
- If you write your Name, Roll Number, Phone Number or put any mark on any part of the OMR Sheet, except for the space allotted for the relevant entries, which may disclose your identity, or use abusive language or employ any other unfair means, such as change of response by scratching or using white fluid, you will render yourself liable to disqualification.
- You have to return the Original OMR Sheet to the invigilators at the end of the examination compulsorily and must not carry it with you outside the Examination Hall. You are, however, allowed to carry original question booklet and duplicate copy of OMR Sheet on conclusion of examination.
- Use only Black Ball point pen provided by C.B.S.E.
- Use of any calculator or log table etc., is prohibited.
- There is no negative marks for incorrect answers.

OMR Sheet No. : .....
(To be filled by the Candidate)

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

(In figures as per admission card)

Roll No. _____
(In words)

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

- इस पृष्ठ के ऊपर नियत स्थान पर अपना रोल नम्बर लिखिए ।
- इस प्रश्न-पत्र में पचहत्तर बहुविकल्पीय प्रश्न हैं ।
- परीक्षा प्रारम्भ होने पर, प्रश्न-पुस्तिका आपको दे दी जायेगी । पहले पाँच मिनट आपको प्रश्न-पुस्तिका खोलने तथा उसकी निम्नलिखित जाँच के लिए दिये जायेंगे, जिसकी जाँच आपको अवश्य करनी है :
  - प्रश्न-पुस्तिका खोलने के लिए पुस्तिका पर लगी कागज की सील को फाड़ लें । खुली हुई या बिना स्टीकर-सील की पुस्तिका स्वीकार न करें ।
  - कवर पृष्ठ पर छपे निर्देशानुसार प्रश्न-पुस्तिका के पृष्ठ तथा प्रश्नों की संख्या को अच्छी तरह चैक कर लें कि ये पूरे हैं । दोषपूर्ण पुस्तिका जिनमें पृष्ठ/प्रश्न कम हों या दुबारा आये हों या सीरियल में न हों अर्थात् किसी भी प्रकार की त्रुटिपूर्ण पुस्तिका स्वीकार न करें तथा उसी समय उसे लौटाकर उसके स्थान पर दूसरी सही प्रश्न-पुस्तिका ले लें । इसके लिए आपको पाँच मिनट दिये जायेंगे । उसके बाद न तो आपकी प्रश्न-पुस्तिका वापस ली जायेगी और न ही आपको अतिरिक्त समय दिया जायेगा ।
  - इस जाँच के बाद प्रश्न-पुस्तिका का नंबर OMR पत्रक पर अंकित करें और OMR पत्रक का नंबर इस प्रश्न-पुस्तिका पर अंकित कर दें ।
- प्रत्येक प्रश्न के लिए चार उत्तर विकल्प (1), (2), (3) तथा (4) दिये गये हैं । आपको सही उत्तर के वृत्त को पेन से भरकर काला करना है जैसा कि नीचे दिखाया गया है :
उदाहरण : ① ② ● ④
जबकि (3) सही उत्तर है ।
- प्रश्नों के उत्तर केवल प्रश्न पुस्तिका के अन्दर दिये गये OMR पत्रक पर ही अंकित करने हैं । यदि आप OMR पत्रक पर दिये गये वृत्त के अलावा किसी अन्य स्थान पर उत्तर चिह्नानंकित करते हैं, तो उसका मूल्यांकन नहीं होगा ।
- अन्दर दिये गये निर्देशों को ध्यानपूर्वक पढ़ें ।
- कच्चा काम (Rough Work) इस पुस्तिका के अन्तिम पृष्ठ पर करें ।
- यदि आप OMR पत्रक पर नियत स्थान के अलावा अपना नाम, रोल नम्बर, फोन नम्बर या कोई भी ऐसा चिह्न जिससे आपकी पहचान हो सके, अंकित करते हैं अथवा अभद्र भाषा का प्रयोग करते हैं, या कोई अन्य अनुचित साधन का प्रयोग करते हैं, जैसे कि अंकित किये गये उत्तर को मिटाना या सफेद स्याही से बदलना तो परीक्षा के लिये अयोग्य घोषित किये जा सकते हैं ।
- आपको परीक्षा समाप्त होने पर मूल OMR पत्रक निरीक्षक महोदय को लौटाना आवश्यक है और परीक्षा समाप्ति के बाद उसे अपने साथ परीक्षा भवन से बाहर न लेकर जायें । हालाँकि आप परीक्षा समाप्ति पर मूल प्रश्न-पुस्तिका तथा OMR पत्रक की डुलीकेट प्रति अपने साथ ले जा सकते हैं ।
- केवल C.B.S.E. द्वारा प्रदान किये गये काले बाल प्वाइंट पेन का ही इस्तेमाल करें ।
- किसी भी प्रकार का संगणक (कैलकुलेटर) या लाग टेबल आदि का प्रयोग वर्जित है ।
- गलत उत्तरों के लिए कोई नकारात्मक अंक नहीं हैं ।

संस्कृत-परम्परागत विषयः

संस्कृत परम्परागत विषय

SANSKRIT TRADITIONAL SUBJECTS

प्रश्नपत्रम् – III

प्रश्नपत्र – III

Paper – III

संङ्केतः : अस्मिन् प्रश्नपत्रे पञ्चसप्ततिः (75) बहुविकल्पीय प्रश्नाः सन्ति । तेषु प्रतिप्रश्नमङ्कद्वयम् । सर्वे प्रश्ना उत्तरणीयाः ।

टिप्पणी : इस प्रश्नपत्र में पचहत्तर (75) बहु-विकल्पीय प्रश्न हैं । प्रत्येक प्रश्न के दो (2) अंक हैं । सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

Note : This paper contains seventy-five (75) multiple choice questions. Each question carries two (2) marks. All questions are compulsory.

1. “त्वष्टास्मै वज्रं स्वयं ततक्ष”
– अत्र ‘अस्मै’ पदेन को देवः उक्तः ?
– यहाँ ‘अस्मै’ पद किस देवता के लिए आया है ?
– For which deity is used the word ‘अस्मै’ ?
(1) हिरण्यगर्भः (2) वरुणः
(3) इन्द्रः (4) सविता
2. ऋग्वेदे वरुणसूक्तस्य द्रष्टा ऋषिः कः ?
ऋग्वेद में वरुणसूक्त के द्रष्टा ऋषि कौन हैं ?
Who is the seer of वरुणसूक्त in ऋग्वेद ?
(1) मधुच्छन्दा (2) शुनःशेषः
(3) गृत्समदः (4) कण्वः
3. वाक्सूक्तम् ऋग्वेदे कस्मिन् मण्डले वर्तते ?
वाक्सूक्त ऋग्वेद में किस मण्डल में है ?
In which Mandala of Rgveda is वाक्सूक्त ?
(1) प्रथमे (2) द्वितीये
(3) नवमे (4) दशमे
4. “चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत्”
– अत्र ‘शरदि’ इत्यस्य कोऽर्थः ?
– यहाँ ‘शरदि’ का क्या अर्थ है ?
What is the meaning of ‘शरदि’ here ?
(1) दिवसे (2) वर्षे
(3) मासे (4) काले

5. "चित्रामघा" कस्या देवताया विशेषणमस्ति ?
 'चित्रामघा' किस देवता का विशेषण है ?
 Of which deity is epithet 'चित्रामघा' ?
- (1) इन्द्रस्य (2) अपालाया:
 (3) उषसः (4) वरुणस्य
6. "अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य"
 – इत्यत्र 'अस्य' कस्मिन्नर्थे प्रयुक्तः ?
 – यहाँ 'अस्य' किस अर्थ में प्रयुक्त है ?
 For whom is used the word 'अस्य' ?
- (1) स्तोतुः (2) कितवस्य
 (3) यजमानस्य (4) दीनस्य
7. निघण्टुग्रन्थे 'दोषा' इतीदं पदं कस्मिन्नर्थे प्रयुक्तम् ?
 निघण्टु ग्रन्थ में 'दोषा' पद किस अर्थ में प्रयुक्त है ?
 In which sense is used the word 'दोषा' in the book निघण्टु ?
- (1) रात्रौ (2) दिशि
 (3) उषसि (4) वाचि
8. माध्यन्दिनसंहितायाम् एकोनविंशाध्यायस्य प्रतिपाद्यविषयो विद्यते –
 माध्यन्दिन संहिता में उन्नीसवें अध्याय का प्रतिपाद्य विषय है –
 The subject matter of the 19th Chapter of the माध्यन्दिन संहिता is –
- (1) सौत्रामणी (2) सर्वमेधः
 (3) पुरुषमेधः (4) पितृमेधः
9. कौषीतकि उपनिषद् कस्य वेदस्य अस्ति ?
 कौषीतकि उपनिषद् किस वेद की है ?
 Of which Veda is कौषीतकि उपनिषद् ?
- (1) अथर्ववेदस्य (2) सामवेदस्य
 (3) ऋग्वेदस्य (4) कृष्णयजुर्वेदस्य
10. 'येयं प्रेते विचिकित्सा मनुष्ये'
 – कस्य इयम् उक्तिः ?
 – यह उक्ति किसकी है ?
 – Whose maxim is this ?
- (1) वाजश्रवसः (2) नचिकेतसः
 (3) त्रिणाचिकेतसः (4) यमस्य

11. माध्यन्दिनशतपथब्राह्मणे अग्निहोत्रवर्णनं कुतः प्रारभ्यते ?
 माध्यन्दिन शतपथ ब्राह्मण में अग्निहोत्र का वर्णन कहाँ से प्रारम्भ होता है ?
 Where from begins the description of अग्निहोत्र in the माध्यन्दिन शतपथ ब्राह्मण ?
- (1) द्वितीयकाण्डस्य द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थब्राह्मणतः
  - (2) प्रथमकाण्डस्य प्रथमाध्यायस्य प्रथमब्राह्मणतः
  - (3) द्वितीयकाण्डस्य प्रथमाध्यायस्य द्वितीयब्राह्मणतः
  - (4) त्रयोदशकाण्डस्य प्रथमाध्यायस्य द्वितीयब्राह्मणतः
12. “अहं च त्वं च वृत्रहन्”
 – इत्यत्र ‘च’ कस्मिन्नर्थे प्रयुक्तः ?
 – यहाँ ‘च’ किस अर्थ में प्रयुक्त है ?
 – In which sense ‘च’ is used ?
- (1) पदपूरणार्थे
  - (2) विचारणार्थे
  - (3) समुच्चयार्थे
  - (4) विनिग्रहार्थे
13. ‘अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्त्वं यदक्षरम्’
 – उक्ते वाक्यपदीयकारिकांशे ‘शब्दतत्त्वम्’ इत्यनेन किमभिप्रेतम् ?
 – उक्त वाक्यपदीय के कारिकांश में ‘शब्दतत्त्व’ से क्या अभिप्रेत है ?
 – What is meant by शब्दतत्त्व used in cited above कारिकांश of Bhartṛhari ?
- (1) वैखरी वाक्
  - (2) पश्यन्ती वाक्
  - (3) मध्यमा वाक्
  - (4) स्थूला वाक्
14. भूषणकार-मते धात्वर्थः कः ?
 भूषणकार के मत में धातु का अर्थ क्या है ?
 What is expressed by धातु according to भूषणकार ?
- (1) फलं केवलम्
  - (2) फलव्यापारौ
  - (3) व्यापारः केवलम्
  - (4) सङ्ख्या
15. अधोलिखितेषु ‘कृत्य’ प्रत्ययः कः ?
 निम्नाङ्कित में ‘कृत्य’ प्रत्यय कौन-सा है ?
 What is the suffix कृत्य of the following ?
- (1) क्यप्
  - (2) घञ्
  - (3) घः
  - (4) ख्य

16. भर्तृहरिमते शब्दार्थयोः कः सम्बन्धः ?
 भर्तृहरि के मत में शब्द और अर्थ के मध्य कौन-सा सम्बन्ध माना गया है ?
 Which relation is accepted between word and its meaning according to Bhartrihari ?
 (1) प्रत्याय्य - प्रत्यायकः (2) आधाराधेयभावः
 (3) समवायः (4) योग्यता कार्यकारणभावश्च
17. 'गति-बुद्धि-प्रत्यवसानार्थ - शब्दकर्माकर्मकाणामणिकर्ता सः णौ'
 – अस्य सूत्रस्य शब्दकर्मण उदाहरणं किमस्ति ?
 – इस सूत्र का 'शब्दकर्म' का उदाहरण कौन-सा है ?
 – Which is the example of शब्दकर्म in this aphorism ?
 (1) वेदार्थं स्वानवेदयत् (2) आसयत् सलिले पृथ्वीम्
 (3) वेदमध्यापयद विधिम् (4) आशयच्चामृतं देवान्
18. 'ब्राह्मणेन निष्कारणः षडङ्गोवेदोऽध्येयो ज्ञेयश्च'
 – अत्र कीदृशं व्याकरणाध्ययनप्रयोजनमुक्तं पतञ्जलिना ?
 – इसमें पतञ्जलि ने कौन-सा व्याकरणाध्ययन-प्रयोजन कहा है ?
 Of which kind of purpose of व्याकरणाध्ययन is called by पतञ्जलि ?
 (1) रक्षा (2) आगमः
 (3) ऊहः (4) लघु
19. वाक्यपदीये 'आगमसमुच्चयः' कस्य काण्डस्य नामास्ति ?
 वाक्यपदीय में 'आगमसमुच्चय' किस काण्ड का नाम है ?
 Of which काण्ड name is आगमसमुच्चय according to वाक्यपदीयम् ?
 (1) ब्रह्मकाण्डस्य (2) वाक्यकाण्डस्य
 (3) पदकाण्डस्य (4) प्रकीर्णकाण्डस्य
20. 'सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे' इति कात्यायनवार्तिके
 'सिद्ध' शब्दस्य केन सह सम्बन्धः ?
 – कात्यायन के इस वार्तिक में 'सिद्ध' शब्द का अन्वय किसके साथ है ?
 – With which word is related the word 'सिद्ध' in above वार्तिक of कात्यायन ?
 (1) 'शब्द' शब्देन केवलम् (2) 'अर्थ' शब्देन केवलम्
 (3) 'सम्बन्ध' शब्देन केवलम् (4) 'शब्दार्थसम्बन्ध' शब्देन
21. 'प्राप्त्युपायोऽनुकारश्च तस्य वेदो महर्षिभिः'
 – उक्ते भर्तृहरिकारिकांशे प्रयुक्तस्य 'अनुकार' शब्दस्य कोऽर्थः ?
 – उक्त भर्तृहरि के कारिका-भाग में प्रयुक्त 'अनुकार' शब्द का क्या अर्थ है ?
 – What is the meaning of the word 'अनुकार' mentioned in this part of Bhartrihari's Kārikā ?
 (1) उपेयः (2) साध्यः
 (3) साधनम् (4) प्रतिमा

22. छन्दसां प्रथमम् अङ्गं बुधाः कं प्राहुः ?
विद्वानों ने वेदों का प्रधान अङ्ग किसको कहा है ?
What is called the Chief Organ of Vedas by the Scholars ?
(1) शिक्षाम् (2) कल्पम्
(3) व्याकरणम् (4) छन्दस्
23. वाक्यपदीयानुसारं शब्दः कतिविधः ?
वाक्यपदीय के अनुसार शब्द कितने प्रकार का माना गया है ?
How many are the types of the word according to the Vākyapadīyam ?
(1) द्विविधः (2) त्रिविधः
(3) चतुर्विधः (4) सप्तविधः
24. सूर्यसिद्धान्तानुसारं भूकर्णस्य मानं कियद् भवति ?
सूर्यसिद्धान्त के अनुसार भूकर्ण का मान कितना है ?
What is the measurement of भूकर्ण according to the Sūryasiddhāntā ?
(1) षट् शतानि योजनानि (2) द्वादश शतानि योजनानि
(3) षोडश शतानि योजनानि (4) अष्टौ शतानि योजनानि
25. क्रान्तिवृत्तम् किं भवति ?
क्रान्तिवृत्त क्या होता है ?
What is Krāntivṛta ?
(1) सूर्यस्य स्वकक्षायां भ्रमणवृत्तम् (2) भूवो मध्यगतं वृत्तम्
(3) ध्रुवयोर्मध्यगतं वृत्तम् (4) भूवृत्तस्य समानान्तरं वृत्तम्
26. एकस्या होरायाः घटीपलात्मकं मानं किम् ?
एक होरा का घटीपलात्मक मान क्या है ?
What is the measurement of a horā in terms of Ghatī-pala ?
(1) घटीद्वयम् (2) सार्धघटीद्वयम्
(3) सपादघटीद्वयम् (4) घटीत्रयम्
27. पित्र्यदिनस्य मनुष्यमानानुसारं कियद् मानं भवति ?
पित्र्य दिन का मनुष्यों के मान के अनुसार कितना मान होता है ?
What is the measurement of पित्र्य day in terms of human measurement ?
(1) मासद्वयमितम् (2) एकमासमितम्
(3) षण्मासमितम् (4) एकवर्षमितम्

28. 'बसुद्वयष्टाद्रिरूपाङ्कसप्ताद्रित्थयो युगे ।'
श्लोकांशेऽस्मिन् 'अद्रि' शब्दः कस्याः संख्यायाः वाचकः ?
इस श्लोकांश में 'अद्रि' शब्द किस संख्या का वाचक है ?
In the above part of verse, which number is denoted by 'adri'.
- (1) सप्त (2) चत्वारः
(3) नव (4) पञ्च
29. जन्मकुण्डल्यां मृत्युसंज्ञकं गृहं कतमं भवति ?
जन्मकुण्डली में मृत्युसंज्ञक गृह कौन सा होता है ?
Which house in a horoscope is designated as Mrtyu ?
- (1) षष्ठम् (2) एकादशम्
(3) अष्टमम् (4) पञ्चमम्
30. जन्मकुण्डल्यां कतमो भावः केन्द्र संज्ञकः
जन्मकुण्डली में कौन सा भाव केन्द्र संज्ञक होता है ?
Which house is known as Kendra in a horoscope ?
- (1) प्रथमः (2) तृतीयः
(3) नवमः (4) पञ्चमः
31. गोचरः किमुच्यते ?
गोचर किसे कहते हैं ?
What is called Gocara ?
- (1) जन्मकालिकी ग्रहस्थितिः (2) तात्कालिकी ग्रहस्थितिः
(3) प्रश्नकुण्डल्यां तात्कालिकी ग्रहस्थितिः (4) ताजिकपद्धत्यां वर्षप्रवेशकाले ग्रहस्थितिः
32. निम्नलिखितं गण्डमूलसंज्ञकं नक्षत्रं भवति :
निम्नलिखित नक्षत्र गण्डमूलसंज्ञक होता है :
Following Nakṣatra is called Gaṇḍamūla संज्ञक :
- (1) आश्लेषा (2) भरणी
(3) उत्तराभाद्रपद (4) रोहिणी
33. इष्टकालः कोऽस्ति ?
इष्टकाल क्या होता है ?
What is इष्टकाल ?
- (1) सूर्योदयात् सूर्योदय पर्यन्तं अन्तरालः (2) सूर्योदयाद् अभीष्टकालं यावद् गतकालः
(3) यथानिर्धारितः कालः (4) शुभः कालः

34. मनुमतानुसारं कौदृशं पात्रं यतिपात्रेषु न स्वीकृतम् ?

मनु के अनुसार किस प्रकार का पात्र 'यतिपात्र' नहीं माना जाता है ?

Which type of the vessel is not accepted by Manu as 'यतिपात्र' ?

(1) अलाबुपात्रम्	(2) ताम्रपात्रम्
(3) मृत्पात्रम्	(4) दारुपात्रम्

35. मनुमतेन 'प्रनष्टाधिगतद्रव्यस्य' कतमं भागं नृप आददीत ?

मनु के मतानुसार 'प्रनष्टाधिगत द्रव्य' का कौन-सा भाग राजा को ग्रहण करना चाहिए ?

How much of the प्रनष्टाधिगतद्रव्य should the king take according to Manu ?

(1) पञ्चमम्	(2) षष्ठम्
(3) अष्टमम्	(4) एकादशम्

36. याज्ञवल्क्यस्मृत्यनुसारं द्वादशपुत्रेषु कः न परिगणितः ?

याज्ञवल्क्यस्मृति के अनुसार द्वादश प्रकार के पुत्रों में कौन परिगणित नहीं है ?

According to याज्ञवल्क्यस्मृति who is not included among the twelve types of sons ?

(1) दत्तकः	(2) क्रीतः
(3) सहोद्वजः	(4) संसृष्टी

37. "ज्येष्ठं वा श्रेष्ठभागेन सर्वे वा स्युः समांशिनः" – याज्ञवल्क्य-स्मृतेः कस्य प्रकरणस्य श्लोकाद्धोऽयम् ?

– यह श्लोकाद्ध याज्ञवल्क्यस्मृति के किस प्रकरण का है ?

– This part of श्लोक belongs to which प्रकरण of याज्ञवल्क्यस्मृति ?

(1) राजधर्मप्रकरणस्य	(2) गृहस्थधर्मप्रकरणस्य
(3) दायविभागप्रकरणस्य	(4) ऋणादानप्रकरणस्य

38. "अमावस्या गुरुं हन्ति शिष्यं हन्ति चतुर्दशी ।

ब्रह्माष्टकापौर्णमास्यौ तस्मात्ताः परिवर्जयेत् ।।"

– अत्र मनुमतानुसारेण तिथीनां परिवर्जनं किंनिमित्तकम् ?

– मनु के अनुसार यहाँ तिथियों का परिवर्जन किस निमित्त से है ?

For which reason the abandonment of तिथिs are accepted according to Manu ?

(1) मन्त्रजापनिमित्तकम्	(2) यज्ञानुष्ठाननिमित्तकम्
(3) दक्षिणादाननिमित्तकम्	(4) वेदाध्ययनाध्यापननिमित्तकम्

39. मनोः उक्तिः –

‘त्रिवर्ग इति तु स्थितिः’

– अत्र ‘त्रिवर्गः’ पदस्य कोऽर्थः ?

– यहाँ ‘त्रिवर्ग’ पद का क्या अर्थ है ?

– What is the meaning of ‘त्रिवर्ग’ here ?

(1) धर्मार्थकामाः	(2) अर्थकाममोक्षाः
(3) ब्रह्मचर्यगृहस्थवानप्रस्थाः	(4) ब्राह्मणक्षत्रियवैश्याः

40. पितुरभावे कन्याप्रदः कः भवति ?

पिता के अभाव में कन्यादान कौन करता है ?

Who is कन्याप्रद in the absence of father ?

(1) भ्राता	(2) सकुल्यः
(3) जननी	(4) पितामहः

41. “तेषां त्रयाणां शुश्रूषा परमं तप उच्यते”

– अत्र मनुमते ‘त्रयाणां’ पदेन केषां ग्रहणम् ?

– यहाँ मनु के अनुसार ‘त्रयाणां’ पद से किनका ग्रहण होता है ?

– Here who are taken by the word ‘त्रयाणां’ according to Manu ?

(1) गार्हपत्याहवनीयदक्षिणाग्नीनाम्	(2) देवपित्रतिथीनाम्
(3) मातृपित्राचार्याणाम्	(4) ब्रह्मचारिवानप्रस्थिसंन्यासिनाम्

42. सूर्यचन्द्रग्रहणे मनुना द्विजानां वेदाध्ययनं कियत्काल पर्यन्तं निषिद्धम् ?

मनु ने सूर्यचन्द्रग्रहण में द्विजों को कितने काल तक वेदाध्ययन करने से मना किया है ?

For which period वेदाध्ययन has been banned for द्विजस by Manu in Solar and Lunar eclipses ?

(1) एकरात्रम्	(2) त्रिरात्रम्
(3) पञ्चरात्रम्	(4) द्विरात्रम्

43. “गर्भिणी तु द्विमासादिस्तथा प्रव्रजितो मुनिः ।

ब्राह्मणा लिङ्गिनश्चैव न दाप्यास्तारिकं तरे ॥”

– अत्र ‘लिङ्गिनः’ पदस्य कोऽर्थः ?

– यहाँ ‘लिङ्गिनः’ पद का क्या अर्थ है ?

– What is the meaning of the word ‘लिङ्गिनः’ here ?

(1) कुशीलवाः	(2) पोषितः
(3) ब्रह्मचारिणः	(4) स्वर्णकाराः

44. पुराणविषये एतद् असत्यमस्ति ।
पुराणों के विषय में यह कथन असत्य है ।
This is wrong in the context of Puranas.
(1) पुराणेषु चतुर्विध सृष्टिविद्याया एव वर्णनमस्ति ।
(2) पुराणं पञ्चलक्षणमस्ति ।
(3) पुराणेषु सृष्टिविद्यायाः वैशद्येन वर्णनमस्ति ।
(4) भागवतपुराणे पुराणस्य दश लक्षणानि वर्णितानि ।

45. अष्टादशपुराणेषु कस्य गणना न भवति ?
अठारह पुराणों में किसकी गणना नहीं होती ?
Which is not counted among the eighteen Purāṇas ?
(1) भागवतपुराणस्य (2) नारदपुराणस्य
(3) विष्णुपुराणस्य (4) लक्ष्मीपुराणस्य

46. रामायणस्य उपजीवी – काव्येषु कतमो नास्ति ?
रामायण के उपजीवी काव्यों में कौन सा नहीं है ?
Which is not among the उपजीवी काव्यs of Rāmayaṇa ?
(1) भट्टिकाव्यम् (2) नैषधीयचरितम्
(3) सेतुबन्धः (4) जानकीहरणम्

47. समुचितं सम्बद्धं विकल्पं चिनुत ।
उचित सम्बद्ध विकल्प चुनिये ।
Choose the correct related option.
(1) गौडीय संस्करणम् – रामायणम्
(2) पश्चिमोत्तरीयसंस्करणम् – महाभारतम्
(3) अनर्घराघवम् – गरुडपुराणम्
(4) इतिहासपुराणाभ्यां.....समुपबृंह्येत । – विकृतिम्

48. समुचितं सम्बद्धं विकल्पं चिनुत ।
उचित सम्बद्ध विकल्प चुनिये ।
Choose the correct related option.
(1) वाल्मीकिः – पञ्चरात्रम् (2) विदुरनीतिः – महाभारतम्
(3) प्रतिसर्गः – कालिदासः (4) मन्वन्तराणि – भारविः

49. समुचितं सम्बद्धं विकल्पं चिनुत ।

उचित सम्बद्ध विकल्प चुनिये ।

Choose the correct related option.

- (1) आर्षकाव्यम् – रामायणम्
(2) विराटपर्व – महाभारतस्य दशमपर्व
(3) सुन्दरकाण्डम् – रामायणस्य द्वितीयं काण्डम्
(4) उत्तरामचरितचम्पू – भोजराजः

50. महाभारते पर्वास्ति –

महाभारत में 'पर्व' है

The 'पर्व' in Mahābhārata is

- (1) आरण्यकपर्व (2) आश्रमवासिकपर्व
(3) साकमेधिकपर्व (4) वनवासिकपर्व

51. समुचितां तालिकां चिनुत ।

समुचित तालिका का चयन कीजिए ।

Choose the correct table.

- (a) श्रीमद्भगवद् गीता – (i) रामायणम्
(b) गौडीय संस्करणम् – (ii) विष्णु
(c) पञ्चलक्षणम् – (iii) पुराणम्
(d) महापुराणम् – (iv) महाभारतम्

कूट :

- (a) (b) (c) (d)
(1) (iii) (i) (ii) (iv)
(2) (iv) (i) (iii) (ii)
(3) (iv) (ii) (i) (iii)
(4) (ii) (iv) (i) (iii)

52. अधोऽङ्कितेषु एतदाख्यानं महाभारतेऽस्ति :

निम्नलिखित में से यह आख्यान महाभारत में है :

Of the following the story (आख्यान) available in Mahābhārata is –

- (1) ऋण्यश्रृङ्गाख्यानम् (2) शुनःशेषाख्यानम्
(3) रामोपाख्यानम् (4) गङ्गावतरणम्

53. 'यशस्तिलक चम्पू' रचना कस्य अस्ति ?

'यशस्तिलक चम्पू' रचना किसकी है ?

Whose work is यशस्तिलक चम्पू ?

(1) हरिचन्द्रस्य	(2) त्रिविक्रमभट्टस्य
(3) सोमदेवसूरे:	(4) अनन्तभट्टस्य

54. 'मत्तविलासः' कृतिरियं कस्यां श्रेण्यां आयाति ?

'मत्तविलासः' कृति किस श्रेणी में आती है ?

In which category does come the work 'मत्तविलासः' ?

(1) गीतिकाव्ये	(2) शोककाव्ये
(3) शृङ्गारकाव्ये	(4) प्रहसने

55. 'सौन्दरनन्दम्' महाकाव्यम् कस्य कवेः रचना अस्ति ?

'सौन्दरनन्दम्' महाकाव्य किस कवि की रचना है ?

Of which poet is the work सौन्दरनन्दम् महाकाव्यम् ?

(1) आर्यशूरस्य	(2) भट्टे:
(3) कुमारदासस्य	(4) अश्वघोषस्य

56. 'इयेष सा कर्तुमबन्ध्यरूपतां' इत्यस्मिन् श्लोकांशे 'इयेष' पदं कस्य लकारस्य रूपं अस्ति ?

इस श्लोकांश में 'इयेष' पद किस लकार का रूप है ?

Of which lakāra is the form 'इयेष' in this portion of the verse ?

(1) लुट् लकारस्य	(2) लङ् लकारस्य
(3) लुङ् लकारस्य	(4) लिट् लकारस्य

57. 'वागर्थाविव संपृक्तौ वागर्थप्रतिपत्रये' श्लोकांशोऽयं कस्मिन् काव्ये विद्यते ?

यह श्लोकांश किस काव्य में है ?

In which Kāvya does this portion of verse occur ?

(1) कुमारसम्भवे	(2) रघुवंशे
(3) ऋतुसंहारे	(4) शिशुपालवधे

58. 'गाथासप्तशती' इत्यस्या रचनाया कर्ता को मन्यते ?

'गाथासप्तशती' रचना का कर्ता कौन है ?

Who is the author of 'गाथासप्तशती' ?

(1) श्रीपालितः	(2) पुष्पदन्तः
(3) हालः	(4) मयूर भट्टः

59. केन सम्बन्धेन उपमा अलंकारो भवति ?

किस सम्बन्ध से उपमा अलंकार होता है ?

By what relation does occur Upamā Alānkāra ?

(1) कार्यकारणसम्बन्धेन	(2) तादात्म्यसम्बन्धेन
(3) आधारार्थेयभावसम्बन्धेन	(4) साधर्म्यसम्बन्धेन

60. मम्मटमते निम्नलिखितेषु कतमः अलङ्कारः शब्दालङ्कारः अस्ति ?

मम्मट मते निम्नलिखितों में से कौन सा शब्दालंकार है ?

Which of the following is Śabdālānkāra in the opinion of Mammāṭa ?

(1) वक्रोक्तिः	(2) उपमा
(3) रूपकम्	(4) उत्प्रेक्षा

61. निम्नलिखितेषु कः आचार्यः रसस्य उत्पत्तिं मन्यते ?

निम्नलिखितों में से कौन से आचार्य रस की उत्पत्ति मानते हैं ?

Which rhetorician of the following considers Rasa as produced ?

(1) भट्टनायकः	(2) भट्टलोल्लटः
(3) अभिनवगुप्तः	(4) कुन्तकः

62. निम्नलिखितासु हेमचन्द्रस्य का रचना अस्ति ?

निम्नलिखितों में से हेमचन्द्र की रचना कौन सी है ?

Of the following which work belongs to Hemachandra ?

(1) काव्यमीमांसा	(2) काव्यानुशासनम्
(3) कविकण्ठाभरणम्	(4) काव्यनिर्णयः

63. निम्नलिखितेषु ध्वनिवादी आचार्यः कः अस्ति ?

निम्नलिखितों में से ध्वनिवादी आचार्य कौन है ?

Who is the follower of dhvani theory of the following ?

(1) आनन्दवर्धनः	(2) रुद्रटः
(3) धनञ्जयः	(4) महिमभट्टः

64. शिवसूत्रग्रन्थेऽस्ति
शिवसूत्रग्रन्थ में है
_____ is in the book शिवसूत्र –
(1) दिक्संख्ये संज्ञायाम्	(2) शक्तिचक्रसंधाने विश्वसंहारः
(3) तत्समन्वयात्	(4) तत्प्रतिषेधार्थमेकतत्त्वाभ्यासः
65. 'अप्रभातृत्वमेवा'स्ति –
'अप्रभातृत्व' है
अप्रभातृत्व is
(1) प्रपञ्चत्वम्	(2) जीवत्वम्
(3) जडत्वम्	(4) तुच्छत्वम्
66. 'सर्वसम्भवाभावात्' सिद्धयति
सर्वसम्भवाभावा से सिद्ध होता है –
सर्वसम्भवाभाव proves –
(1) असत्कार्यम्	(2) सत्कार्यम्
(3) शून्यम्	(4) सदसत्कार्यम्
67. 'जन्मौषधिमन्त्रतपः समाधिजाः' भवन्ति
'जन्म, औषधि, मन्त्र, तप और समाधि' से उत्पन्न होती हैं
From जन्म - औषधि - मन्त्र - तप and samadhi are produced –
(1) अन्तरायाः	(2) सिद्धयः
(3) कैवल्य हेतवः	(4) क्लेशाः
68. प्रयोजनवदर्थविधानेनार्थवान् भवति
प्रयोजनवदर्थविधान से अर्थवान् होता है –
It becomes meaningful by प्रयोजनवदर्थ विधान –
(1) अर्थवादः	(2) निन्दा
(3) निषेधः	(4) विधिः
69. क्रियाया विनियोजकं भवति –
क्रिया का विनियोजक होता है –
The विनियोजक of action is –
(1) मन्त्रः	(2) प्रमाणम्
(3) प्रकरणम्	(4) वाक्यम्

70. 'विवर्तस्तु प्रपञ्चोऽयं ब्रह्मणोऽपरिणामिनः' इति वचनमस्ति ।
 'विवर्तस्तु प्रपञ्चोऽयं ब्रह्मणोऽपरिणामिनः' यह वचन है
 'विवर्तस्तु प्रपञ्चोऽयं ब्रह्मणोऽपरिणामिनः' This saying is of –
- (1) सुरेश्वरस्य (2) वाचस्पतिमिश्रस्य
 (3) जगदीशस्य (4) विश्वनाथस्य
71. 'संसर्गानवगाहि ज्ञानं' भवति
 संसर्गानवगाहि ज्ञान होता है –
 संसर्गानवगाही knowledge is –
- (1) संशयः (2) भ्रमः
 (3) निर्विकल्पकम् (4) सविकल्पकम्
72. जीवात्मा प्रतिशरीरं भिन्नोविभूर्नित्यश्च इति वाक्यमस्ति
 जीवात्मा प्रतिशरीरं भिन्नोविभूर्नित्यश्च यह वाक्य है –
 जीवात्मा प्रतिशरीरं भिन्नोविभूर्नित्यश्च – This sentence is in....
- (1) विवेकचूडामणौ (2) तर्कसंग्रहदीपिकायाम्
 (3) तर्कसंग्रहे (4) अर्थसंग्रहे
73. "प्रमाणसिद्धभिन्नत्व" भवति
 प्रमाणसिद्धभिन्नत्व होता है –
 प्रमाणसिद्धभिन्नत्व is –
- (1) सत्यत्वम् (2) अज्ञानत्वम्
 (3) विभुत्वम् (4) मिथ्यात्वम्
74. निरुक्तस्य प्रकारेषु 'तत्त्वा यामि' इति उदाहरणं कस्मिन् गण्यते ?
 निरुक्त के प्रकारों में 'तत्त्वा यामि' यह उदाहरण किसमें गिना जाता है ?
 Among which kinds of Nirukta the example 'तत्त्वा यामि' is counted ?
- (1) उपधाविकारे (2) उपधालोपे
 (3) वर्णागमे (4) वर्णलोपे
75. कः शब्दः 'क्यप्' प्रत्ययान्तः ?
 कौन-सा शब्द 'क्यप्' प्रत्ययान्त है ?
 Which word is ending with 'क्यप्' suffix ?
- (1) शक्यम् (2) शिष्यः
 (3) कार्यम् (4) जयः

Space For Rough Work